

Αποσπάσματα επιστολών του John Foster Jr.

Επιστολές στον πατέρα του, που αναφέρονται στην «ευγενή» λεηλασία των αρχαιολογικών μας θησαυρών και ιδιαίτερα αυτών της Αίγινας και της Φιγαλείας στην Πελοπόννησο.

Ζάκυνθος, 13 Ιουνίου 1812

Κατά την τελευταία μας περιοδεία στο Μοριά ανακαλύψαμε στο Ναό της Φιγαλείας μια ακόμα συλλογή αγαλμάτων και αναγλύφων, πολυτιμότερη κι από αυτή που είχαμε βρει στην Αίγινα. Δυστυχώς όμως, αναγκαστήκαμε να την «ξαναθάψουμε», επειδή οι Τούρκοι δε μας επέτρεψαν να οκιάσουμε όσο χρειαζόταν. Την ύπαρξη του θησαυρού αυτού την χρησιμοποίησα μυστικά ως τώρα, ελπίζοντας ότι με κάποιο νόμιμο ή παράνομο τρόπο θα παίρναμε την άδεια ανασκαφής, πράγμα που δεν πετύχαμε ακόμα. Μάθαμε όμως, πως ο κ. Lucicci, που βρίσκεται στην Αθήνα και που έσκαψε για τα λόρδο Elgin, πληροφορήθηκε τα σχέδιά μας από κάποιους από τους ανθρώπους μας κι έχει αρχίσει να παίρνει τα αναγκαία μέτρα. Εμείς είμαστε, πάντως, αποφασισμένοι να τα σταματήσουμε και να πάμε να προσφέρουμε χρήματα στον Πασά για να εξασφαλίσουμε την ποθητή άδεια.

Μ' αυτό τον τρόπο θα την αποκτήσουμε σίγουρα, πριν να προλάβει να αντιδράσει ο Signor L.

Ζάκυνθος, 7 Σεπτεμβρίου 1812

Φθάνοντας στη Φιγαλία συνάντησα μερικούς από τους συνάδελφους και συνεργάτες μου της προηγουμένης συλλογής, τον Baron Haller και τον κ. Linkh παρέα με τον κ. Grogius. Τον τελευταίο διαλέξαμε ως μεσίτη, εκπρόσωπό μας για να κανονίσει το όλο ζήτημα και ιδιαίτερα για να πετύχει την έκδοση της άδειας από το Βελή Πασά, που είναι ο κυβερνήτης του Μοριά. Είναι ο πιο κατάλληλος, διότι και στη χώρα έχει ζήσει για καιρό και γνωρίζει πολύ καλά το χαρακτήρα των Τούρκων. Μετά από πολλές δυσκολίες καταφέραμε να πάρουμε την άδεια με τον όρο, ότι θα μοιραστούμε με το Βελή Πασά τους καρπούς των ερευνών μας, όρο που δεχτήκαμε ευχαρίστως, αφού διαφορετικά δε θα είχαμε την τιμή μιας τόσο μεγάλης ανακάλυψης, όπως ξέρουμε πως θα είναι το αποτέλεσμα των κόπων μας. Μόλις τακτοποιήθηκε έτσι η υπόθεση, εγκατασταθήκαμε αμέσως κοντά στο ναό, που βρίσκεται στο όρος Κοτύλιο.

Εκεί έφτιαξε ο καθένας για μια καλάμια με κλαδιά. Στην επιχείρησή μας είχαμε τη δοθήθεια διακοσίων εργατών, προσωπικό απαραίτητο για να μετακινήσει με την αντρίκεια του δύναμη τις πελώριες πέτρες, λόγω έλλειψης μηχανημάτων.

Σον εσωκλείω σχέδια ενός μόνο μέρους της νεοαποκτημένης μας συλλογής, τα υπόλοιπα θα σου τα στείλω με δέμα. Αν η προηγουμένη συλλογή μας ήταν πολύτιμη για την παλαιότητά της, αυτή εδώ είναι πολύτιμη για την έξοχη εργασία της. Ο ναός, από τον οποίο προέχεται η συλλογή, είναι σύγχρονός με τον Παρθενώνα των Αθηνών, ο αρχιτέκτονάς τους είναι ο ίδιος, επομένως η ζωφόρος που δρῆχαμε είναι χωρίς αμφιβολία έργο του Φειδία. Εάν ο Φειδίας είναι ο γλύπτης, τότε δεν έκανε το καθήκον του ανέρασο προς την Αθήνα, αφού η εργασία του στον Παρθενώνα είναι πολύ κατώτερη σε πολλές περιπτώσεις από αυτή στη ζωφόρο που δρῆχαμε. Η ζωφόρος είναι εκάστο πόδι σε μήκος και παρουσιάζει εκατό μία διαφορετικές μορφές. Δεν έχουμε ακόμα καταλήξει πού θέμα απεικονίζει, αλλά

με δάση τις διάφορες απόψεις και ερμηνείες που συγκεντρώσαμε ως τώρα, φαίνεται να παριστάνει τον καννά που έγινε στους γάιους του Περίθου με την Ιπποδάμεια. Στη ζωφόρο μας κρυμμένοι οι μορφές του Περίθου, του Θησέα και του Ηρακλή και τονίζεται η σκηνή όπου ο κένταυρος Ευρυπίων προσβάλλει την Ιπποδάμεια και ο Θησέας τον σκοτώνει.

Γλυπτική με τόσο έξοχο ανάγλυφο δεν πιστεύω να υπάρχει άλλη στον κόσμο και, δέδια, μια ζωφόρος τόσο τέλεια και τέτοιου μεγέθους και ομορφιάς δεν μπορούν ίσως να σου μεταφέρουν ούτε στη Ρώμη. Σε πολλές περιπτώσεις τα μέλη των ανθρώπινων μορφών και των κενταύρων είναι εντελώς έξοχα, ελεύθερα από την επιπεδότητα του δάθους και όντας έργα τέτοιας υψηλής γλυπτικής δημιουργούν την πιο έξοχη εντύπωση. Τα σχέδια που σου στέλνω δεν μπορούν ίσως να σου μεταφέρουν τίποτα άλλο, παρά τη διάταξη και τα συμπλέγματα των μορφών· κι αυτά ακόμα, όχι τέλεια.

Συμφωνήσαμε να αγοράσουμε το μερίδιο του Παοά για 3.000 λίρες. Ο επόμενος στόχος ήταν να ασφαλίσουμε το έπαθλό μας, γι' αυτό κι εγώ πήγα στη Ζάκυνθο και γνωστοποίησα το θέμα στον Gend Alpy, το διοικητή, ώστε να εξασφαλίσω τη μεταφορά των γλυπτών σ' αυτό το νησί. Οι Γάλλοι, γνωρίζοντας κιάλας την υπόθεση, έστειλαν ένα ιδιωτικό εξοπλισμένο πλοίο σε ένα λιμάνι, για να φορτώσει και να μεταφέρει την περιουσία μας. Αφήνοντας αμέσως τους φίλους μου, έφθασα μετά από δύο μέρες στο μέρος αυτό, όπου και συνάντησα το στρατηγό. Τον εξέθεσα την όλη κατάσταση κι αυτός αμέσως διάταξε να μου δοθεί μεταφορικό μέσο.

Η γαλλική κυβέρνηση μας προσέφερε για την προηγούμενη συλλογή γλυπτών 160.000 φράγκα, που ισοδυναμεί με 8.000 γιάνες κι ακόμα, μια πλήρη σειρά από γύφνια αντίγραφα των έργων αυτών για τον καθένα μας. Η προσφορά είναι σίγουρα πολύ ικανοποιητική και η επιστολή του Γάλλου υπουργού, που έλαβε ο πρόεδρος στην Αθήνα, εξαιρετικά κολακευτική για μας.

Αναγκαστικά, θα απαιτήσουμε τους ίδιους όρους και για τη δεύτερη συλλογή μας, όταν θα την προτείνουμε για αγορά στις διάφορες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Ακόμα, όμως, δεν έχουμε αποφασίσει τι τιμή θα ζητήσουμε, αν και δε θα δεχτούμε, δέδια, λιγότερα από 15.000 λίρες.

Ελπίζουμε, πάντως, ότι η βρετανική κυβέρνηση θα σταθεί στο ύψος της και δε θα ντροπιαστεί να επιτρέψει την αγορά και της δεύτερης συλλογής από τους Γάλλους, που, δέδια, θα θελήσουν να πλειοδοτήσουν και που αν αποκτήσουν και τις δύο συλλογές θα κομμάτιζαν πολύ περισσότερο κι από τη Ρώμη ακόμα.

Ζάκυνθος, 25 Σεπτεμβρίου 1812

Μένω ακόμα εδώ για να τακτοποιήσω την πώληση της πρώτης μας συλλογής. Η δεύτερη θα εκτεθεί για τους μήνες και μετά θα πουληθεί με τους ίδιους όρους, όπως η προηγούμενη, αλλά όχι λιγότερα από 15.000 λίρες.

Μετάφραση Θέτις Ξανθόκη

Κατά τις αρχές του 1960 ο μεγάλος μας ποιητής Γιώργος Σεφέρης, σε μια από τις επισκέψεις μου στο σπίτι του, μου έδειξε ένα album με χειρόγραφες επιστολές και σχέδια αρχαίων γλυπτών. Το album αυτό είχε αγοράσει στα 1952, όπως μου είπε τότε ο ποιητής, στου Sotheby στο Λονδίνο· στον κατάλογο του πλειστηριασμού είχε το album ως τίτλο, architectural designs.

Τα σχέδια, κατά το πιο μεγάλο μέρος τους, αφορούσαν τα γλυπτά του ναού των Βασών (37 σχέδια), καθώς και το ίδιο το μνημείο (3 όψεις του ναού). Μαζί με αυτά ήταν ενσωματωμένα και 3 σχέδια από το γλυπτικό διάκοσμο του ναού της Αφραίας, σχεδιασμένα όλα κατά τη διάρκεια των ανασκαφών. Όλα είναι έργο του ίδιου J. Foster.

Οι επιστολές είναι του John Foster, ηγετικού στελέχους της ομάδας που έκανε τις ανασκαφές στο ναό των Βασών, στα 1811 και απευθύνονται στον πατέρα του στο Λίβερπουλ. Είναι γραμμένες από τη Ζάκυνθο όπου είχαν μεταφερθεί τα γλυπτά του ναού και εκτεθεί για πώληση. Με τις επιστολές αυτές πληροφορούμαι ο John Foster τον πατέρα του για την πλούσια συγκομιδή από την ανασκαφή του ναού και τον παρακαλεί να κάνει ό,τι μπορεί, για να πιεθεί η αγγλική κυβέρνηση να διαθέσει το αναγκαίο χρηματικό ποσό για να αποκτήσει τους καλλιτεχνικούς αυτούς θησαυρούς που είναι «κατά πολύ ανώτερης ποιότητας, από εκείνους του Παρθενάου» όπως γράφει ο J. Foster.

Στα σχέδια, εξάλλου, του Foster είναι σχεδιασμένο το σύνολο της ζωφόρου που διακοσμούσε το εσωτερικό του ναού των Βασών. Τα σχέδια αυτά καταλήθισαν όχι μόνο για την περικήρη απόδοση των αναγλυφών πλακών αλλά και για την πιστή σχεδίασή τους στην κατάσταση που βρέθηκαν κατά την ανασκαφή, με όλες τις φθορές και τους ακρωτηριασμούς των μορφών, χωρίς καμία διάθεση εξωραισμού. Στην απόδοση, τέλος, του ναού με το γύρω τοπίο έχει γίνει συνδυασμός γραμμικού και ακουαρέλας. Την τεχνοτροπία αυτή, οικεία στη Δύση κατά το 18ο αιώνα, γνωστή ως aquarellierte Zeichnung, άσκησε εδώ ο J. Foster με πολλή ευαισθησία και δεξιότητα¹.

N.G.

1. Σύντομη γενία του album αυτού του Foster γίνεται στο άρθρο μου: Συμβολή εις την αποκατάσταση των γλυπτών του ναού των Βασών, Αρχ. Εφημ. 1967, 187 κ.επ.

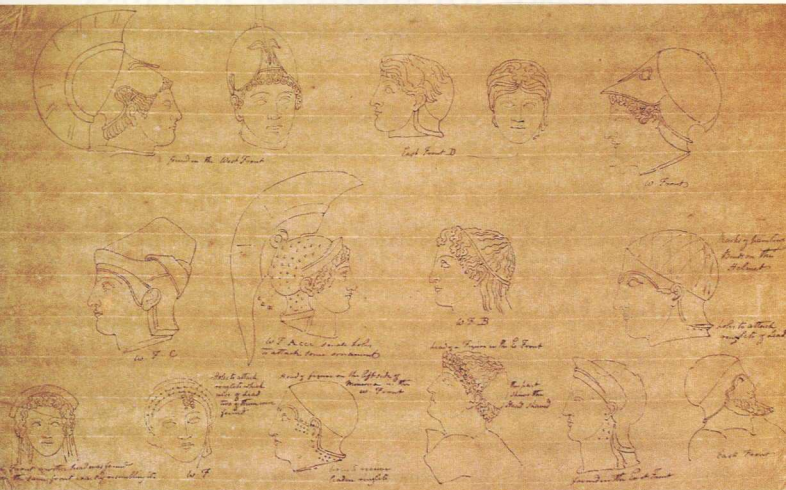
Προετοιμάστηκε η πλήρης δημοσίευση των επιστολών και των σχεδίων του album αυτού, σε συνδυασμό με τη λοιπή αλληλογραφία των μελών της ομάδας J. Foster, Cockerell κ.λ.π. που βρίσκεται στο Λονδίνο και αλλού.

Σχέδια του John Foster Jr. από το Λεύκιμα της Γενναδαίου Βιβλιοθήκης.

№ 12

Σχέδια από το ναό της Αφροίτα στην Αίγινα.